

O IZABRANJU I UZDRŽANJU SJEMENA

Ante Kuzmanić*
(1848)

Ako bude sjeme loše, slagati će i mekota, i gnjojina, makar bio i najbolji ugodjaj od kiše. Vi dok, koji potanko u svoje trude gleda, svojski mekoti, svojski gnjoi, i sije. Brez ovoga troga nemože biti napredka ni na najzgodnijoj godižbini. Nije podpuno pravedno rečeno: kako je orao, onako je i požeo; ili: ako ima gnjoja, ima i žita; nego ovo troje valja zajedno sljubiti: kako je orao, gnjojio, i sijao, onako je i požeo. I zaista, ko ta tri poslaka po načinu pravednomu neisposluje, onda je kriva njegova košulja na njemu. To je živa istina; ništa to krivo nije.

Ljetina najviše o sjemenu visi. Ako je ono rdjavo, rdjavo i klija i radja. Sjeme se onda kaže da je dobro, kad je posve zdrjelo, zdravo, čvrsto, gladko, čisto i ni čim neudara. Žito pošto je na guvnu izvijeno, i sa pljevom posve rastavljeno, opet u lopatu se zgrne, pak k vjetru zahiti. Koje je zrnje, zahitivši ga, dalje odletilo, ono je teže i zastavnije, ono je najbolje za sjeme. I to sjeme tako izabrano, nevalja odmah u kuću svrnuti, i u ambar usuti, nego na suncu često razgrćati dok se sasvim prisuši i usnaži; pak ljudski na rešet u ustrojiti, to jest isčistiti od svakojake primjese (od šuljakah grašica, ljulja, kukolja, zoburah), trunja, i smrada, neka dodje čisto kao da su ga golubi zabrali.

Sjeme od raži (ozimice), graha, važola, eljde, pira, bara, ječma, zobi, lako se u ambaru uspari, i izjide; za to, pošto je ustrojeno, kao što je ozgo spomenuto, treba ga pomnjivo sa studenim prahom od klaka na sitno izmješati, i tako do vremena sjedbe dohraniti. Na tri djela takovoga sjemena ide jedan dio klaka, iliti na jedan primjer govoreći, na tri oke sjemena ide jedna oka klaka. To tako uči g. Ferrari u svom djelu pod imenom: *L'Agente in campagna*, pag. 33. - Poslovač na polju, strana 33; i drugi vrijedni talijanski spisatelji takodjer uče, koji su izvježbali, da žito negriže se kad je s klakom smiješato.

Šenica sa prosom izmiješana najbolje uzdržuje se, to što proso, koje je svedjer hladno, zahladjuje je te neda da se spari. Na tri dijela sjemena šeničnoga izabrana, i uredjena kako je ozgo rečeno, ide jedan dio prosa. Ta se smjesa drži do sjedbe, pak onda na rešet u gusto pleteno prostroji se, da šenica sama ostane, a proso propane.

* Ante Kuzmanić, publicist (Split, 12. VI 1807 - Zadar, 10. XII 1879). Svršio licej u Zadru, studirao medicinu u Beču i postao "magister vidarstva i primaljstva". Od 1834. profesor Babičke škole i jedan od prvih preporoditelja u Zadru. Pokretač i urednik nedjeljnog lista *Zora dalmatinska* (1. I 1844 - 25. VI 1849) u kojem "ima prekrasnih posve prosto pisanih članaka o poljodjelstvu - poljskom težanju - i u obć o seoskom gospodarstvu". Uređivao *Glasnik dalmatinski*, *Pravdonošu*, *Smotritelj dalmatinski* i objavitelj *dalmatinski*, a surađivao i u mnogim drugim listovima. U Listu mjesečnom hrvatsko-slavonskoga Gospodarskoga društva objavio je 1848. (prije 145 godina) već članak *Zemljotežanje* u kojem je poglavlje o izabranju sjemena.

Jedni u nas donesu studenoga pijeska morskoga (pržine, salbuna), uspu ga za jedno dva tri prsta u jedan sud, u čemu su naumili sjeme držati, pak sjeme na ono naspu, pak ga pijeskom pokriju. A jedni potope modroga kamena u vodu, pak u onu vodu sjeme potope, i properu; a jedni opet tamjanom podkade sud u čemu će sjeme ostaviti, ili metnu smrdeljavine, i t. d. Sve to oni rade zbogom snijeti (snijetine, snjetljike). Ali mnogi vješti ljudi pišu, da sva ta radnja nije potrebna ako je zrno zdravo. Snijet, oni vele zameće se u klasu od maglušine, vlage, i drugoga česova napana, a u ambaru na zdravom zrnu nigda. Sa svim sa tim g. Malaspina iskušao je, da žito sa lugom izmiješato, i posijano nikada se nije osnjetljičavalo.

Crvi oni žitari, bobari, žižice, gaje, i druge mušice mnogo taru bob, leće, i grah. Kad se hoće to za sjeme ostaviti, dobro je sa čadjom izmiješati, koja svojom gorčinom svaku cvrnjku, i svaki gad odbija.

Sjeme se od kukuruza najbolje uzdržuje u klipi (klipu), baš na onim vješalicama (vežnjima). Izberu se klipi, koji su prikladni, lijepo zatvoreni na vrhu, ne ćelavi, ne ljuljavi, na suncu izsušeni, pak vežu se par u par, i objese u suhoti. Kad dodje vrijeme od sijanja, smane se s njih ono zrnje što je pri srjedini klipa, i pri čežaji, a ne ono što je pri vrhu, jera je šurljivo. Kad bi se moralo sijati kukuruza na guvnu mlatačim omlatjena, onda bi ga valjalo na gusto sijati, zašto zrnje utučeno slabo proklja.

Sjeme od rjepe, lana, konoplja, zelja svakojaka, i t. d. trjeba obrati kad je zdrjelo, pak na suncu sušiti, pak lijepo ustrojiti i u suhoti držati. Sjeme od djeteline nevalja ogoliti, nego sa opnom u čemu stoji sijati ga.

Sjeme od svakojake krušne satvari bolje baca kad je mlado, nego kad je staro. Ali opet se po kušanju zna, da sjeme od djeteline, graha, boba, važola, eljde, rjepe, zelja, ako se i zastarčilo dobro radja. Takodjer se dobro prima bar, i bijelo proso staro, ako nije zastalo u snopu na njivi ili na guvnu, jer tako žito, ako se odmah kako je požeto neovrše i nedorene kući, sunce ga kvvari, na suncu baš prismagne. - Napokon sjeme od svakojakoga zelenja kad je okruglo veselije ide, nego kad je duguljasto. Duguljasto radja dok je mlado, a kad se zastarči, slabo niče, a još slabije radja. (Gospodarski list 1848)

Friderik Pessi počinje 1863. godine u Rijeci plemenitbu pčenicice i kukuruza izbiraju čnajvrstnije sjemenke iz najljepšeg klasa ili klipa najbolje biljke po načinu pedigree (rodislovno) kako to radi od 1857. engleski oplemenjivač stoke i pšenice Hallet u Brightonu. Rezultate izlaže u Trstu i opisuje u "Atti e memorie della Societa agraria in Gorizia",

Častni otac H. Smolje gvardijan franciškanski kod Spljeta u Dalmaciji sadi od 1862. pojedine sjemenke pčenicice navlaš i nahvalice stopu razdaleke i opisuje rezultate u "Osservatore Dalmato". Profesoru Haberlandtu poslani bus je imao 130 klasova s 6855 zrna koje važu 219 grama. (Gspodarski list 47/1864).